

Комисија за очување националних споменика, на основу члана V став 4 Анекса 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини и члана 39 став 1 Пословника о раду Комисије за очување националних споменика, на сједници одржаној од 4. до 10. јула 2006. године је донијела

ОДЛУКУ

I

Историјски споменик – Ашкенаски храм у Сарајеву проглашава се националним спомеником Босне и Херцеговине (у даљем тексту: национални споменик).

Национални споменик се налази на простору означеном као к.ч. 795/1, к.о. Сарајево XIII (нови премјер) што одговара к.ч. 85, 26 и 24, Махала СХИХ, з.к. уложак број СХИХ/55, к.о. Сарајево (стари премјер), Град Сарајево, Федерација Босне и Херцеговине, Босна и Херцеговина.

Национални споменик је власништво Јеврејске вјероисповједне општине ашкенаског обреда у Сарајеву.

На национални споменик примјењују се мјере заштите утврђене Законом о спровођењу одлука Комисије за заштиту националних споменика установљене у складу са Анексом 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини («Службене новине Федерације БиХ» бр. 2/02, 27/02 и 6/04).

II

Влада Федерације Босне и Херцеговине (у даљем тексту: Влада Федерације) дужна је да обезбједи правне, научне, техничке, административне и финансијске мјере за заштиту, конзервацију и презентацију националног споменика.

Комисија за очување националних споменика (у даљем тексту: Комисија) утврдиће техничке услове и обезбједити финансијска средства за израду и постављање информационе табле са основним подацима о споменику и одлуци о проглашењу добра националним спомеником.

III

Ради трајне заштите националног споменика на простору дефинисаном у тачки I став 2 ове одлуке прописују се сљедеће мјере заштите:

- дозвољени су конзерваторско-рестаураторски радови на објекту, те радови који имају за циљ презентацију националног споменика, уређење парцеле, радови текућег одржавања и радови неопходни за функционисање Синагоге, уз одобрење федералног министарства надлежног за просторно уређење и стручно надзирање надлежне службе заштите наслеђа на нивоу Федерације Босне и Херцеговине.

IV

Стављају се ван снаге сви спроведбени и развојни просторно-плански акти који су у супротности са одредбама ове одлуке.

V

Свако а посебно надлежни органи Федерације Босне и Херцеговине, кантона, градске и општинске службе суздржаће се од предузимања било каквих радњи које могу да оштете национални споменик или доведу у питање његову заштиту.

VI

Ова одлука доставиће се Влади Федерације, федералном министарству надлежном за просторно уређење, надлежној служби заштите наслеђа на нивоу Федерације Босне и Херцеговине и општинском органу управе надлежном за послове урбанизма и катастра, ради спровођења мјера утврђених у тач. II - V ове одлуке и надлежном општинском суду ради уписа у земљишне књиге.

VII

Саставни дио ове одлуке је образложење са пратећом документацијом, које је доступно на увид заинтересованим лицима у просторијама и на веб-страни Комисије (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII

Сходно члану V став 4 Анекса 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, одлуке Комисије су коначне.

IX

Ова одлука ступа на снагу даном доношења и објавиће се у »Службеном гласнику БиХ«.

Ову одлуку Комисија је донијела у сљедећем саставу: Зеупер Ахунбау, Амра Хаџимухамедовић, Дубравко Ловреновић, Љиљана Шево и Тина Вик.

Предсједавајућа Комисије

Амра Хаџимухамедовић

Број: 07.1-2-126/06-4
6. јули 2006. године
Сарајево

Образложење

I – УВОД

На основу члана 2 став 1 Закона о спровођењу одлука Комисије за заштиту националних споменика установљене у складу са Анексом 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, »национални споменик« је добро које је Комисија за очување националних споменика прогласила националним спомеником, у складу са чл. V и VI Анекса 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, као и добра уписана на Привремену листу националних споменика Босне и Херцеговине («Службени гласник БиХ», број 33/02), све док Комисија не донесе коначну одлуку о њиховом статусу, а за што не постоји временско ограничење и без обзира да ли је за то добро поднесен захтјев.

Комисија за очување националних споменика донијела је одлуку о стављању **Сарајево - Градска амбијентална цјелина**, под редним бројем **546**, на Привремену листу националних споменика. Ашкенаски храм се налази у обухвату Градске амбијенталне цјелине.

У складу са одредбама Закона, а на основу члана V става 4 Анекса 8 и члана 35 Пословника о раду Комисије за очување националних споменика, Комисија је приступила спровођењу поступка за доношење коначне одлуке за проглашење добра националним спомеником.

II – ПРЕТХОДНИ ПОСТУПАК

У поступку који претходи доношењу коначне одлуке о проглашењу добра националним спомеником извршен је увид у:

- документацију о локацији имовине и садашњем власнику и кориснику добра,
- садашње стање и намјену добра, укључујући опис и фотографије, податке о оштећењима у току рата, податке о интервенцијама на рестаурацији и другој врсти радова на добру, итд.,
- историјску, архитектонску и другу документарну грађу о добру, која је дата у попису коришћења документације у склопу ове одлуке.

На основу увида у прикупљену документацију и стање добра, утврђено је следеће:

1. Подаци о добру

Локација

Ашкенаска синагога налази се у улици Хамдије Крешевљаковића (бивша Добровољачка), на лијевој обали Миљацке, Општина Стари Град, на к.ч. број 795/1, к.о. Сарајево XIII (нови премјер), што одговара к.ч. број: 85, 26 и 24, Махала СХХ - к.о. Сарајево (стари премјер), Град Сарајево.

Историјски подаци

У ове крајеве сефардски Јевреји се масовније насељавају послје изгона из Шпаније 1492. године. Први писани траг о боравку Јевреја у Сарајеву потиче из 1557. године и представља запис у „Сицилу“ сарајевског шеријетског суда.

Ашкенаска групација Јевреја доселила се из сјеверне и источне Европе тек послје 1878. године.

Ашкенази су се одвајали од Сефарда не само језиком, него и менталитетом, професијама, погледом на свијет, културом и, донекле, обредним обичајима.

Ашкенази оснивају своју општину у Сарајеву недуго након досељавања, тако да се већ 1979. године доноси одлука о изградњи синагоге и оснивању јеврејског удружења. Богослужење се до изградње синагоге обављало по приватним кућама: у некадашњим улицама Васе Мискина и Југословенске народне армије, а најдуже, чак двадесет година, у једносратној кући у Добровољачкој улици (власник куће је био Паул Пађан). (Готовац, 1987., стр. 27)

У септембру 1893. године купљено је земљиште за градњу храма у Терезија (Добровољачкој улици), (Димитријевић, 1989., стр. 144) данашњој улици Хамдије Крешевљаковића.

Јеврејска ашкенаска општина или како су је још звали „аустроугарска јеврејска општина“, чинила је око једне петине укупног јеврејског становништва Сарајева. Остали Јевреји, Сефарди, имали су три храма у Сарајеву: Велики (Il kal grandi), или Стари храм (Il kal ježu) из 1581. године, затим Нови храм (Il kal muevu), вјероватно из седамдесетих година 19. вијека и трећи храм на Бјелавама (Bet tefila) из око 1900-1901. године. (Крзовић, 2004., стр. 153)

Пројекат за Ашкенаску синагогу урадио је 1895. године архитекта Wilhelm Stiassny¹, који је од 1870. године пројектовао неколико објеката чији су инвеститори били Јевреји (Синагога у Leopoldgasse у Бечу из 1893. као и друге синагоге изграђене у 19. вијеку у Бечу), па се може претпоставити да је због тога пројектовање повјерено управо њему.

Када је сарајевска Ашкенаска општина затражила од Земаљске владе дозволу за градњу новог храма и приложила пројекат, Грађевинско одјељење је дало примједбе на пројекат и затражило да се ураде одређене измјене. Примједбе које су тада изложене дјелимично су уважене у новом пројекту који је 1901. године урадио Karlo Pařík². (Димитријевић, 1989., стр. 146)

¹ Wilhelm Stiassny, архитект и грађевински савјетник, студирао је на Политехници и Академији ликовних умјетности у Бечу. Пројектовао је, између осталог и: болницу јеврејске општине у Бечу (1870/75), Јеврејски институт за слијепе у Бечу (1871/72), болницу Rothschild у Smyrni (1875/76), Синагогу у Gablonzu у Мађарској (1886/87), Синагогу у Leopoldgasse у Бечу (1893), Синагогу у Weinbergu код Прага, Дом за јеврејску сирочад у Бечу (1902/04), итд. (Димитријевић, 1989., стр. 145)

² Karlo Pařík, архитект (Велиш, Чешка, 4. јули 1857 - Сарајево, 16. јуни 1942.); Завршио Архитектонски одсјек Умјетничке школе у Бечу, а затим и Академију ликовних умјетности, Архитектонски одсјек у Бечу 1882. године код професора Хансена. У државној служби провео од 1886. године до пензионисања 1916. године у Грађевинском одјељењу Земаљске владе, Одсјек за високу градњу. Предавао на Државној средњој техничкој школи у Сарајеву грађевинско цртање, оснивање и науку о архитектонским облицима школске 1890/91. и 1919/20. године. (Спасојевић, 1999., стр. 202) Karlo Pařík је посебно запажен по досљедности градње у историјским стиливима неоренесансе, неоготике и сл. Иако неке објекте пројектује и у другим стиливима (псеудомаурски идр.). Његови значајнији објекти су: зграда Пензионерског фонда,

Земаљска влада БиХ је у марту 1901. године одобрила издавање грађевинске дозволе за изградњу храма „Аустроугарске Израелитске вјерске општине у Сарајеву“.

Градитељ синагоге је био Ludwig Jungwirth, док је унутрашња обрада и осликавање синагоге дјело Ludwiga Oisnera.

Тридесетог септембра 1902. године, завршена је изградња и извршено освећење првог ашкенаског храма у Сарајеву. Освећење синагоге обавио је надрабин др Самуел Весел. (материјали Јеврејске општине, 2006.)

Од средине 16. вијека када се појављује први писани траг о Јеврејима у Сарајеву, па до почетка II свјетског рата, број Јевреја се повећава, да би крајем 1940. године износио око 11.500 припадника јеврејске заједнице. У то вријеме у Сарајеву су дјеловале: двије Јеврејске општине (сефардска и ашкенаска); пет синагога (четири сефардске и једна ашкенаска); двије основне и једна средња јеврејска школа; Рабински семинар.

Иако објекти свих сарајевских синагога још увијек постоје, ово је једина у којој се сада одржава обред. Шездесетих година 20. вијека настала је измјена у унутрашњости објекта подјелом на двије етаже и уклањањем ступова галерије. (Димитријевић, 1989., стр. 148)

2. Опис добра

Објекат Ашкенаске синагоге у Сарајеву је пројектован и изграђен у псеудомаурском слогу, односно у мудејар стилу³, који се као специфичан вид еклектичког израза јавља у Сарајеву само неколико година након анкесије од стране Аустроугарске монархије, крајем 19. вијека. Узори су углавном тражени у египатском исламском градитељству и транспонирани су на нове објекте у Босни уобичајеном историцистичком еклектичком методом. Један од најбољих представника градитеља архитектуре тог израза био је Hans Niemeczek (објекат Више школе на Бендбаши (руждије) из 1885. године). У истом периоду и остали архитекти у Сарајеву прихватају такав еклектички метод (Јосип Ванцаш – Мухамеданска народна читаоница на Бендбаши, Karl Pařik – Шеријетска школа, Ћирил Ивековић – Вијећница). (Курто, 1998. стр. 34)

Декоративно-пластични елементи који су понајвише и чинили псеудомаурски слог за све вријеме његова трајања у архитектури БиХ, преузимани су према афинитетима самих архитеката у појединим пројектима, и то из различитих фаза развоја исламске умјетности и њених регионалних школа (највише сјеврноафричка и шпанска маурска архитектура, чији су елементи били највише и заступљени). (Курто, 1998. стр. 36) *»Исламски, односно маурски стилски облици у архитектури ашкенаских Јевреја нису карактеристични само за синагоге у срединама гдје има исламског становништва. Од пресудне важности је било јачање духовне, националне и социјалне еманципације Јевреја који настоје што активније учествовати у животу нејеврејске околине... будући да сада Јевреји слободно истичу своје оријентално поријекло (а и околина их сматра оријенталним неевропским народом), граде своје богомоље неријетко монументалне и богато декорисане у египатском, маурском или којем другом источном стилу.«* (Крзовић, 2004., стр. 155)

зграда Скупштине града, зграда Велике гимназије, православна Богословија (садашња зграда Економског факултета), Евангелистичка црква (садашња Академија ликовних умјетности), Беледија. Као најуспјешније остварење овог архитектуре издваја се комплекс зграда Земаљског музеја из 1913. године. (Спасојевић, 1999., стр. 20)

³ Ријеч је о периферној и прилично закасњелој појави стила у изградњи синагога, појави раширеној у централној и западној Европи већ у 18. и 19. вијеку. (Готовац, 1987., стр. 28)

Сарајевска Ашкенаска општина се, приликом избора пројекта за храм, руководила естетским и идеолошким критеријима земаља и средина из којих су њени чланови доселили у БиХ, тако да постоји могућност да је као узор послужио будимпештански псеудомаурски храм, изграђен 1860. године, јер је утјецај мађарске на бившу југословенску (Војводина, Славонија, сјеверна Хрватска) архитектуру ашкенаских синагога био велики. (Готовац, 1987., стр. 28)

Псеудомаурски слог на Ашкенаској синагоги у Сарајеву најочљивији је на рељефним орнаментима фасада, прозорским отворима, форми лукова, те у зидним сликаријама ентеријера. Међутим, просторни концепт је у потпуности по узору на архитектуру западне Европе – синагога је благо лонгитудална, тробродна дворанска грађевина са конхом на источној страни, са торњевима на четири угла покривеним кришкастим куполама, тако да веза са црквеном архитектуром не може се сматрати занемаривом.

Wilhelm Stiassny је 1895. године израдио пројекат за Ашкенаску синагогу, у којем је објекат пројектовао као тробродну грађевину са галеријом, која је служила за жене, над бочним бродовима и насупрот светишта. Галерија се ослањала на десет металних (бронзаних) стубова кружног пресека који су повезани гредима. Правоугаони простор светишта са нишом за Тору, која је изнутра полукружна, а извана осмоугаона, уздигнут је био за три степеника од нивоа наоса. Насупрот светишта налазило се предворје са бочним степеништем за галерију. На спрату, изнад предворја, предвиђена је сала за састанке.

Квадерска форма грађевине прекривена је четвороводним кровом. Фасаде су рашчлањене бочним ризалитима, лезенама, вијенцима између етажа, а у завршници је израђен богати кровни вијенац. Углове маркирају луковичасте куполе. Унутарња и спољна декорација, заснована на маурским узорима, врло је китњаста, а распоређена је тако да нагласи отворе, светиште и мјестимично пуне зидне плохе. Потковичасти лукови над отворима, декоративни мотиви и облик куполе указују на директне узоре из Алхамбре, али уочавају се и мотиви са Форстерове синагоге у Tempelgasse, као што је и рјешење галерије на металним стубовима такође виђено у тој синагоги. (Димитријевић, 1989., стр. 145)

Ипак, након примједби и захтјева за измјеном пројекта, изречених од стране Земаљске владе - Грађевинског одјељења, Karlo Рајк ради нови пројекат 1901. године, у којем су димензије тлоцрта и диспозиција остали исти. Поставка објекта, паралелно са Терезија улицом, такође је задржана. Степенице за галерију у Рајковом пројекту премјештене су у простор сјеверно од предворја. Уважена је примједба Грађевинског одјељења у вези са нивоом пода грађевине, па је постамент виши него у првобитном пројекту. Иако је захтијевано од стране Грађевинског одјељења, није дошло до измјене нише за Тору.

Измјене постоје и у стропној конструкцији – умјесто видљивих греда ослоњених на конзоле појављује се раван строп. Међутим, битне измјене настале су у обликовању унутарашњег и спољашњег изгледа грађевине. Ритам прозорских осовина по Рајковом пројекту је гушћи, изостали су хоризонтални вијенци, прозори приземља и спрата повезани су декорацијом у вертикална поља, а угаоне куле су надограђене и облик купола на њима је измијењен. Декорација зидова у унутрашњости и на фасадама ријешена је у строгој геометријској композицији која обухвата и дијели на сегменте цјелокупно зидно платно. »Облик преломљеног надвоја и декорација над прозорима првог спрата готово су идентични облику и мотиву изнад ниша на мунари гробна џамије Каит-

Беја у Каиру. Кружна удвојена трака са преплетима уписана у квадрат (Раџиково детаљ на завршном вијенцу) је мотив који је преузет са инкрустација на фасадама неких грађевина у Дамаску.» (Димитријевић, 1989., стр. 147) »Кришкасте куполе са декоративном траком на тамбуру врло су сличне куполама на медреси Сангар ел-Гаули у Каиру. Облик капитела ступова под галеријом сличан је капителима полуступова уз михраб градске џамије Каит-Беја у Каиру.» (Димитријевић, 1989., стр. 148)

Мотиви из Каира, Раџику су могли бити добро познати из студија архитекте Aleksandra Witteka, односно након њихове примјене на Вијећници у Сарајеву, чију је изградњу Раџик водио. Друге мотиве могао је упознати из бечких часописа који су објављивали оригиналне детаље са сјеверноафричких исламских грађевина. (Димитријевић, 1989., стр. 148)

Ибрахим Крзовић даје другачије тумачење стилских исходишта за обликовање овог храма: »Сарајевска синагога нема средњу куполу, али куполе изнад углова подсјећају на бизантску симетричну шему. Споменута је могућност утицаја будимпештанског храма. Ипак та бизантска компонента је доста сакривена иза раскошног неомаурског декора и облика. Изостајање централне куполе у великој је мјери умањило сакралну симболику објекта, па угаони торњеви и куполе могу да вуку мисао и на резиденције исламских владара с којих потичу уски прорези прозора на куполама – карактеристични за градње топлог поднебља. Ту је и зупчасти фриз, такви су жлијобом означени угловници торњева са главицама, такви су декоративни садржаји розете, богата арабескна поља изнад прозора, равни и сегментни лукови у којима нема ни садржаја ни облика јудаистичке симболике изузев шестокраких звијезда на алему купола, камених плоча и звијезде на западној фасади.» (Крзовић, 2004., стр. 155)

За објекте које је пројектовао архитекта Раџик карактеристична је појава да су отвори у првим етажама са мањом стилизацијом, често завршени равним надпрозорником изнад кога је слијепа лунета. Посебно богата декорација се јавља око и изнад прозора друге етажe, односно галерије. Бифорни отвори на торњевима завршени су тролисно. Флорална и геометријска декорација је у неким дијеловима објекта третирана као архитектонска пластика, која се развија унутар зидне равни као интарзија или дуборез. Све фасаде су декорисане. Доминантни декоративни елементи су: фризеви са розетама, флорални мотиви, петља са полулоптом, елементи стрехе и слично.

Слична декорација се јавља и у ентеријеру објекта (богата сликана декорација са нешто скромнијом архитектонском пластиком која по облику и мотивима чврсто кореспондира са декорацијама на фасадама објекта) – дворани: потковичасти и назупчени лук изнад олтара, стилизовани лађарски луци изнад прозора, богата декорација равне таванице која подсјећа на раскошне штучо и дуборезне таванице репрезентативних стамбених објеката. Некадашњи јединствени унутрашњи простор високи унутрашњи простор касније је (1964. године) по хоризонтали преграђен на приземни и спратни дио.

У ентеријеру објекта, на источној страни, окренутој према Јерусалиму, смјештен је Арон Хакодеш (ормар у којем стоји Тора), који је одвојен од средњег молитвеног простора попречним зидом у којем је изведен високи потковичасти лук из којег се истицало светиште.

Зидови подрума и видљиви дијелови темеља су, до висине сокла, изграђени од камена дебљине 75-90 см. Од истог материјала су рађени и ступови унутар подрумске етажe. Камени соклови јужне, источне и западне

фасаде су зидани као квадери, док је сјеверна страна зидана у „киклоп“⁴ зиду. Сви остали зидови су рађени од опеке формата 15 x 30 cm, и имају различите дебљине: 30, 50 и 75 cm.

У подрумској етажи под је рађен набијеном земљом. Под приземља је рађен од винас плоча, док је на спрату паркет од храстових дужица. Подови подеста степеништа су рађени терацом⁵.

Међуспратна конструкција изнад подрума изведена је са челичним носачима и сегментним луковима од опеке. Међуспратна конструкција изнад приземља, настала 1964. године, је спрегнута конструкција челичних профила и армирано-бетонских плоча. Стропна конструкција изнад спрата је дрвена.

Зграда позната као Папагајка⁶, саграђена у непосредној близини Синагоге, својим непримјерено великим габаритима и непримјереним обликовањем угрозила је исказ који је Синагога имала, па чак и њен значај за градски пејзаж.

3. Досадашња законска заштита

Просторним планом Босне и Херцеговине, Фаза »В« - валоризација природне и културно-историјске вриједност, из 1980. године, Ашкенаски храм у Сарајеву је валоризован као споменик II категорије под називом »Јеврејски храм на Обали«.

Ашкенаска синагога и зграда Јеврејске општине, ул. Х. Крешевљаковића налазе се на Листи евидентираних, претходно заштићених и заштићених непокретних споменика културе и природне баштине Кантона Сарајево под бројем 8 2 0 2 0 0 4 Е - 1

4. Истраживачки и конзерваторско-рестаураторски радови

- 1927. године, поводом прославе 25-годишњице изградње и освећења Синагога је рестаурисана;
- 1933. године са западне стране синагоге саграђена је зграда за смјештај администрације Ашкенаске јеврејске општине, библиотеке, стана за рабина и остале пратеће службе;
- поводом обиљежавања 400. годишњице доласка Јевреја у БиХ, 1964-65. године Синагога је преграђена по висини, тако да је горњи спрат оспособљен за религијске обреде, а приземље за друштвени живот заједнице;
- 1966. године доградњом улазног хола, западна фасада Синагоге је изгубила карактер њене „главне“ фасаде. Изградњом спојног моста између Синагоге и зграде Јеврејске општине уништен је портал, што је значајно девастирало западну фасаду;
- након ових интервенција вршене су нестручне интервенције на самој фасади објекта: препрскавањем неком врстом пластичних материјала (терапласт, фасадпласт, fasadex и сл.) што је онемогућило фино ретуширање декоративне и архитектонске пластике;

⁴ »Киклоп« зид – зид рађен од великих (масивних, грубо обрађених камених блокова

⁵ Терацо је облога која се израђује на лицу мјеста од чврстих гранулата природног камена, повезаних цементом, који се након полагања бруси и показује све карактеристике бетонских плоча. Код већих површина се израђују дилатацијске фуге.

⁶ Арх. Младен Гвозден, 1982. године

- у току и након рата 1992-1995. године, извршена је потпуна замјена дотрајалог кровног покривача који је замијењен бакарним лимом.

5. Садашње стање добра

На фасадама су видљива оштећења малтерисаних површина и декоративне пластике настала већином услед дотрајалости. Оштећења су таква да је могуће извршити њихову рестаурацију.

Највећа оштећења видљива су на западној фасади која је оштећена 1966. године доградњом улазног хола.

Као резултат нестручних интервенција на фасади неопходно је извршити скидање и замјену накнадно додатих слојева пластичних маса на фасадама објекта.

На источној фасади су пробијени отвори за вентилацију на парапетима друге етажне, и постављене плинске инсталације.

На западној и источној фасади објекта уочава се недостатак декоративних сњегобрана који су временом нестали а који су сачувани на осталим дијеловима фасаде објекта.

Сви зидови објекта су без већих конструктивних оштећења. Једина видљива оштећења се јављају у виду пукотина на малтеру и оштећења декоративних фасадних елемената.

На међуспратним конструкцијама: подрума приземља и спрата, нису уочљиве деформације нити видљива већа оштећења, ни пукотине.

Видљива оштећења у ентеријеру објекта на спрату (у простору светишта) уочавају се на зидовима у горњој зони и изнад прозора у виду пукотина у малтеру.

6. Специфични ризици

Потенцијални ризици (конструктивна оштећења, атмосферска и капиларна влага). У наредном периоду је потребно праћење стања споменика и брига о његовом редовном одржавању.

III – ЗАКЉУЧАК

Примјењујући Критеријуме за доношење одлуке о проглашењу добра националним спомеником («Службени гласник БиХ», бр. 33/02 и 15/03), Комисија је донијела одлуку као у диспозитиву. Одлука је заснована на сљедећим критеријумима:

A. Временско одређење

(добра настала од праисторије до 1960. године)

C. Умјетничка и естетска вриједност

- iii. Пропорције
- iv. Композиција
- v. Вриједност детаља

D. Читљивост (документарна, научна, образовна вриједност)

- iii. Дјело значајног умјетника или градитеља
- iv. Свједочанство о одређеном типу, стилу или регионалном маниру

Е. Символичка вриједност

- i. Онтолошка вриједност
- ii. Сакрална вриједност
- iii. Традиционална вриједност
- iv. Везаност за ритуале или обреде
- v. Значај за идентитет групе људи

Г. Изворност

- iii. Намјена и употреба
- vi. Дух и осјећања

Н. Јединственост и репрезентативност

- i. Врхунско умјетничко или архитектонско дјело
- ii. Дјело врхунског умјетника или градитеља

Саставни дио ове одлуке су:

- копија катастарског плана,
- з.к. извадак, посједовни лист,
- фотодокументација,
- графички прилози.

Коришћена литература

1966. Levy, Moritz, Сефарди у Босни и Херцеговини, Босанска библиотека, Сарајево, 1966.
1966. Споменица 400 година од доласка Јевреја у Босну и Херцеговину, НП „Ослобођење“, Сарајево, 1966.
1980. Институт за архитектуру, урбанизам и просторно планирање архитектонског факултета у Сарајеву, Урбанистички завод БиХ Сарајево, *Просторни план Босне и Херцеговине, Фаза »В« - валоризација природне и културно-хисторијске вриједности*, Сарајево, 1980.
1987. Готовац, Ведрана, *Синагоге у Босни и Херцеговини*, каталог изложбе Сарајево, 1987.
1989. Димитријевић, Бранка, *Архитект Karl Pařik*, докторска дисертација, Архитектонски факултет Свеучилишта у Загребу, Сарајево, 1989.
1997. Курто, Неџад, *Сарајево MCDLXII – MCMXCII 1462 – 1992.*, ОКО – Графичко издавачка кућа д.д., Сарајево, 1997.
1998. Курто, Неџад, *Архитектура Босне и Херцеговине, развој босанског стила*, Сарајево Publishing, Међународни центар за мир, Сарајево, 1998.
1999. Спасојевић, Борислав, *Архитектура стамбених палата аустроугарског периода у Сарајеву*, RABIC, Сарајево, 1999.
2004. Крзовић, Ибрахим, *Архитектура сецесије у Босни и Херцеговини*, Сарајево Publishing, Сарајево, 2004.
2005. Пеља, Наташа, *Елаборат за реконструкцију – рестаурацију фасаде Ашкенаске синагоге у Сарајеву*, Јеврејска општина, Сарајево, 2005.
2006. Материјали добијени из Јеврејске општине, Сарајево